

**Az ukrán stratégiai kommunikáció:
észrevételek az új magyar–ukrán vitához**

Ukrainian Strategic Communication:
Comments on the New Hungarian-Ukrainian Debate

ILYASH GYÖRGY

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Ilyash György, 2021.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2021.57>

Összefoglalás: Az elemzésben az ukrán-magyar gázvita értelmezését a stratégiai kommunikáció fogalma révén végezzük el, bemutatva, hogy az ügy valós tényei jelentősen eltérnek az ukrán kommunikáció által felépített narratívától. Az elemzés kitér arra, hogy mi állhat az ukrán erőteljes kommunikációs fellépés mögött Magyarország esetén és összehasonlítja ezt a reakciót más ukrán gáztranzitról egyéb útvonalakra áttérő államok esetén megfogalmazott ukrán válasszal.

Kulcsszavak: stratégiai kommunikáció, szuverenitás, energiabiztonság, gáztranzit, konfliktus

Abstract: In the analysis, the interpretation of the Ukrainian-Hungarian gas dispute is carried out through the concept of strategic communication, showing that the real facts of the case differ significantly from the narrative constructed by Ukrainian communication. The analysis looks at what might be behind Ukraine's strong communication action in the case of Hungary and compares this reaction with the Ukrainian response in the case of other states switching from Ukrainian gas transit to other routes.

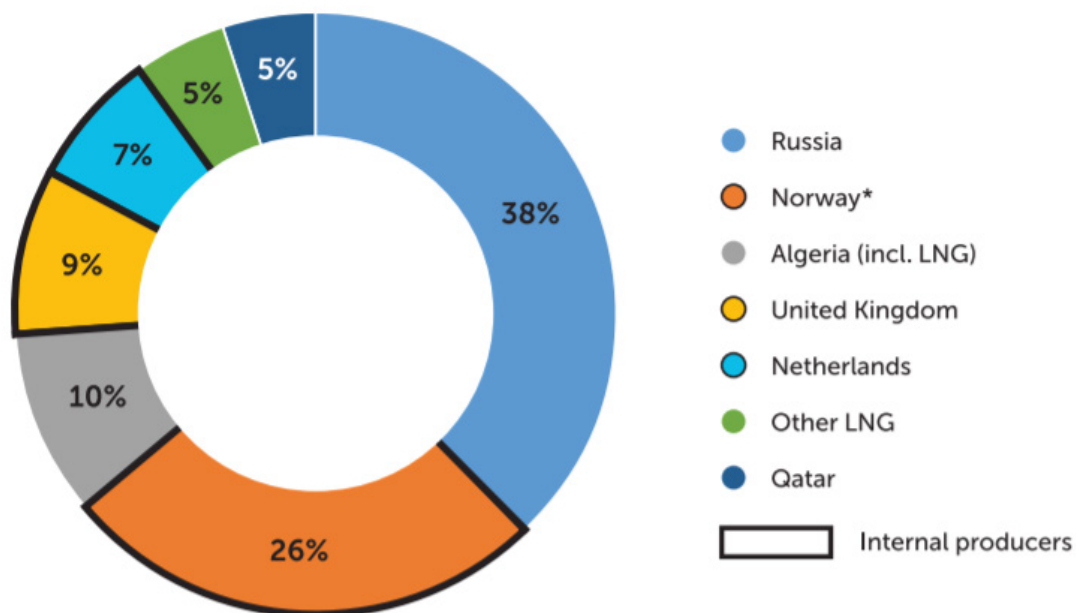
Keywords: *strategic communication, sovereignty, energy security, gas transit, conflict*

AZ ÚJ MAGYAR–UKRÁN KONFLIKTUS KONTEXTUSA. SZUVERÉN ENERGIABIZTONSÁG VS. GÁZTRANZIT MINT BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS GAZDASÁGI ESZKÖZ

Ukrajna [rendelkezik](#) a világ legnagyobb gáztranzit-infrastruktúrájával, illetve Eurázsia második legnagyobb gáztároló-kapacitásával, amelyet a Szovjetunió megszűnésével sikerült megörökölnie a korábbi közös vagyontól. Ennek megfelelően számos európai ország az ukrán tranzit révén biztosította/biztosítja a gázellátása egy részét vagy egészét; az Európai Unió [gázellátásának](#) pedig 19%-a ukrán tranzit révén valósul meg. Természetesen minden esetben orosz gázszállításról van szó, ugyanakkor érdemes kihangsúlyozni, hogy mára az Európai Unió a [gázszükségleteinek](#) körülbelül 40%-át fedezi orosz forrásból (ebből, mint fentebb láttuk, az ukrán tranzitra 19% esik), vagyis a diverzifikációnak köszönhetően az EU ellátásának nagyobb része, konkrétan 60%-a más forrásokból érkezik ([például](#) Norvégia 24%, Katar 5 és 10% között, Algéria, Nigéria, Tunézia 5% körül, míg az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság 3% körül veszi ki a részét az ellátásból). Néhány évvel ezelőtt (2018) hasonlóan nézett ki az EU gázbeszállítóinak rangsora:

1. ábra.

Forrás: [Russian Gas Transit Through Ukraine After Nord Stream 2: Scenario Analysis](#)

Korábban a teljes gázellátásukat ukrán tranzit révén biztosító országok között [találtuk](#) Ausztriát, Görögországot, Olaszországot, Bosznia-Hercegovinát, Bulgáriát, Horvátországot, Magyarországot, Romániát, Szerbiát, Szlovákiát, Szlovéniát, Észak-Macedóniát és Csehországot. Azon országok, amelyek a gázellátásuk egy részét ukrán tranzit révén biztosították/biztosítják a következők: Franciaország, Lengyelország, Törökország.

Csehország már 2013-ban lekerült a fenti listáról, mert azóta az Északi Áramlat 1 és az OPAL vezetéseken keresztül biztosítja a gázellátását. A [Török Áramlatnak köszönhetően](#) 2021 márciusa óta a lista tovább szűkült, mivel Bulgária, Románia, Görögország, Észak-Macedónia és Szerbia is innen kapja a gázt, ahogy maga Törökország is 2020 januárja óta. Magyarország és Horvátország csupán 2021. október 1-től csatlakozott ezekhez az országokhoz. Ha megnézzük például a 2019-es évet, azt látjuk, hogy az ukrán tranzit Bulgária, Görögország, Észak-Macedónia és Törökország felé összesen 9,2 milliárd köbmétert tett ki, vagyis a Török Áramlat miatt 2020 óta ennyivel csökkent az ukrán szállítás mértéke.

Ha a tényleges gázelladási volument nézzük, akkor [például](#) 2014-ben a Gazprom 150 milliárd köbmétert (bcm, billion cubic metres) értékesített Európában, ebből 59,4 milliárd köbmétert adott el az ukrán tranzit igénybevételével, ennek kétharmada ment európai országok felé, egyharmada pedig Törökország felé.

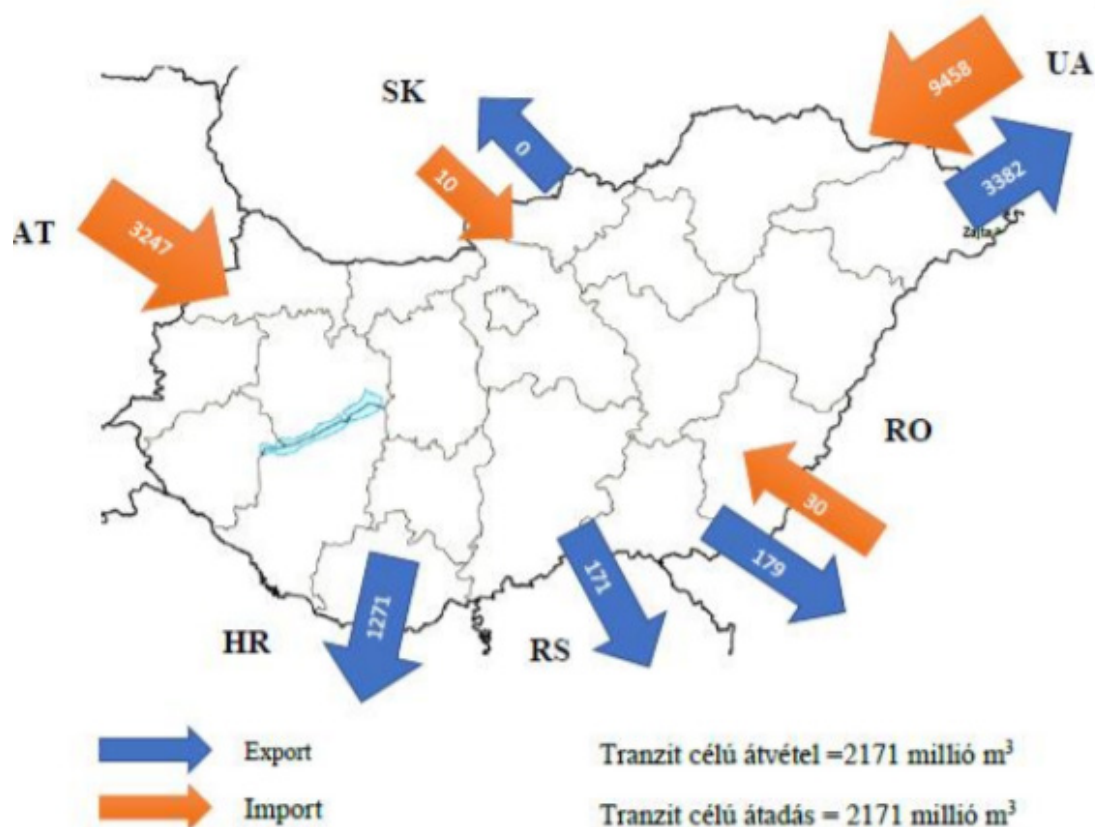
A 2019-ben kötött orosz–ukrán [gáztranzit-megállapodás értelmében](#) – amely a 2020 és 2024 közötti időszakra vonatkozik – az orosz fél 65 milliárd köbméter gázt szállít Ukrajnán keresztül 2020 folyamán, majd 2021 és 2024 között évi legalább 40 milliárd köbmétert, vagyis összesen 225 milliárd köbmétert (a tranzit teljes értéke körülbelül 7,2 milliárd dollár; ezért az orosz fél abban az esetben is fizet, ha a gáztranzit ténylegesen csökken). Ukrajna éves szinten tehát átlagosan évi 50-52 milliárd köbméter gáztranzitot bonyolít le, és [átlagosan](#) 3 milliárd dollár bevételt realizál a gáztranzit révén.

Magyarország [tavaly](#), vagyis 2020-ban 8,6 milliárd köbméter gázt vásárolt az ukrán tranzit révén, ami az elmúlt 12 évben a második legmagasabb volumen. Ez a 2020-as teljes tranzit (65 milliárd köbméter) 13%-át jelenti, vagyis feltételezhetjük, hogy éves szinten a teljes ukrán gáztranzit Magyarországra eső része átlagosan 10-12%. Ezt az adatot megerősíti egy [ukrán szakértő is](#), aki szerint valóban 10%-os részesedésről van szó, amely évi kb. 200 millió dolláros tranzitbevételnek felel meg az átlagosan 3 milliárd dolláros teljes bevételből, vagyis a teljes bevétel kb. 6,6%-át teszi ki.

Hogy pontosabban lássuk a hazai fogyasztást, érdemes az alábbiakat figyelembe venni: „A hazai földgázfogyasztás alakulását 2005 óta csökkenő tendencia jellemzi. [...] A 2014-es mélypont óta a gazdasági stabilizáció és a földgáz nagykereskedelmi piacán 2015 óta megfigyelhető viszonylag kedvező árszintek miatt ismét nőtt a fogyasztás. Magyarország éves földgázfogyasztása 2014 és 2017 között 7,6 és 9 milliárd köbméter között ingadozott, 2018-ban pedig elérte a 9,9 milliárd köbméter körüli értéket. A végfelhasználói piac méretéhez képest a hazai nettó termelés a piac 20%-át adta az elmúlt években átlagosan, vagyis az ország gázellátása 80%-ban importra szorul. [...] Az import elsősorban észak felől érkezik az országba. A gázszállítás több mint 70%-a 2018-ban (és 2019-ben is) a beregdaróci belépési ponton keresztül történt a közelmúltban. A nyugat felől történő ellátást a kapacitások szűkössége korlátozza.” (ITM, [Nemzeti Energia- és Klímaterv](#)) Vagyis a hazai gázfogyasztás átlagosan 8-8,3 milliárd köbmétert jelent, ennek tehát a 80%-át importálni szükséges, ami 6,6-7 milliárd köbmétert jelent, ennek egy része hagyományosan Ausztriából érkezett, ahogy az alábbi ábrán is látszik.

2. ábra

Forrás: ITM, [Nemzeti Energia- és Klímaterv](#)

Az új, 2021-ben kötött [szerződés](#) évi 4,5 milliárd köbméter gáz megvásárlására vonatkozik. Fontos megemlíteni, hogy a részletekről ugyan nem volt tájékoztatás, de valószínűsíthető, hogy az új szerződés nem zárja ki az ukrán tranzit megőrzését más országok igényei szerint, vagyis a fenti térkép alapján itt szó lehet Horvátországról, Romániáról stb. Az új szerződés volumene viszont részben a diverzifikációval áll összefüggésben, példaként érdemes kiemelni a cseppfolyósított földgázt (LNG) fogadó terminál létrejöttét Krk szigeten, [hiszen](#): „A következő négy évben 1,4 milliárd, az utána következő három évben pedig évente egymilliárd köbméter földgáz érkezik majd innen az országba a tervek szerint.” Az aktuális [megállapodás](#) értelmében Magyarország a Royal Dutch Shell vállalatától a következő hat évben évi 250 millió köbméter cseppfolyósított földgázt (LNG) vásárol, ezzel a szükségletei 10%-át elégíti ki. Ezen túl pedig a magyar kormányzat számos más lehetséges forrás bevonásán is dolgozik, például a szomszédos Románia lelőhelyeinek hasznosításán. 2021. október 1-től egyébként Horvátország is új gáztranzit-útvonalon kapja az orosz gázt, ennek kapcsán szintén nem láttuk az ukrán külügy reakcióját.

UKRÁN KORMÁNYZATI REAKCIÓ, MAGYAR KORMÁNYZATI VÁLASZREAKCIÓ

Az ukrán kormányzat részéről a Külügyminisztérium [nyilatkozat](#) formájában reagált (2021.09.27.) az új, hosszú távú magyar–orosz gázszerződés aláírására. Az ebben szereplő fontosabb állítások:

- a szerződés aláírására vonatkozó döntés kapcsán Ukrajna „meglepett és csalódott” (1)
- a döntés kizárólagosan politikai indíttatású, gazdasági indokoltsága nincsen (2)
- a döntés elfogadásának célja, hogy a Kreml kedvében járjon, és egyben károsítsa az ukrán nemzeti érdekeket és az ukrán–magyar kapcsolatokat (3)
- Magyarországnak továbbra is jobban megéri az ukrán gáztranzitot igénybe venni, amely rövidebb és problémamentesen hasznosítható útvonal (4)
- a döntés károsítja a kétoldalú ukrán–magyar kapcsolatokat pozitív eredményeit és tendenciáit (5)
- kezdeményezi az Ukrán–Magyar Kormányközi Gazdasági Vegyes Bizottság soron következő ülésének elnapolását (6)
- a magyar–orosz gázmegállapodás jelentős hatással lesz Ukrajna és Európa energiabiztonságára, új körülményeket/helyzetet teremt (7)
- az ukrán fél az Európai Bizottsághoz is fordul, hogy az EB értékelje, hogy az új magyar–orosz gázmegállapodás megfelel-e az európai energetikai jogszabályoknak (8)

Az ukrán külügyi tárca vezetője később többször ([2021.09.28.](#); [2021.09.28.](#); [2021.09.30.](#)) kiegészítette a reakciót:

- „ez egy csapás” Budapest részéről, és Kijev „ennek megfelelően válaszol majd, ebben nem szabad szánalomra vagy együttérzésre támaszkodni”; „ez nem csak politikai lépés lesz – a bizottság ülésének elhalasztása, amely a kétoldalú együttműködés fő szerve. Más lépéseket is teszünk Ukrajna nemzeti érdekeinek védelme érdekében ebben a helyzetben.” (9)
- érzelmek nélkül, pragmatikusan érdemes az ügyet kezelni (10)
- a Kreml követelése volt a megállapodás (11)
- tiszteletlen bánásmód esetén Ukrajna készen áll, hogy „diplomáciailag visszaüssön” (12)
- szét kell választani a gazdasági és az oktatási-kisebbségvédelmi kérdéseket, az utóbbiak mentén tovább kell dolgozni, míg az előbbi téren ismeretlen időre felfüggesztik a közös munkát (13)

- Ukrajna kész barátságra és együttműködésre, de csak úgy, ha mindkét állam nemzeti érdekei figyelembe vannak véve (14)

A magyar kormányzat részéről a Külgazdasági és Külügyminisztérium vezetője reagált először a [közösségi média felületein](#) (2021.09.28.):

- szuverenitásunk és nemzetbiztonsági érdekeink súlyos megsértésének tartjuk, hogy meg akarják akadályozni hazánk biztonságos gázellátását, a magyar emberek otthonainak fűtését és az ipar működtetését,
- az ukrán fél lépése barátságtalan, a sok támogatás után – mint a lélegeztetőgépek, egészségügyi felszerelések, a katonák ápolása, gyerekek üdültetése, a beruházások finanszírozása –, amelyet Ukrajna eddig Magyarországtól kapott
- mélységesen felháborító az ukrán kormánynak az a döntése, hogy az Európai Bizottságnál támadják meg a szerződést

Később pedig a tárca vezetője egy [sajtónyilatkozat](#) keretében (2021.09.30.) is reagált:

- súlyos támadást jelent Magyarország szuverenitása ellen, hogy Ukrajna az Európai Bizottsághoz fordult a napokban aláírt magyar–orosz hosszú távú gázszállítási szerződés ügyében
- ez szuverenitási kérdés
- rámutatott, hogy nem Magyarország az egyetlen Európában, amely hasonló szerződést kötött Oroszországgal
- a kárpátaljai magyarok nem tehetnek arról, hogy milyen konfliktusa van Ukrajnának az oroszokkal, így jó lenne, ha kihagynák őket ebből az ügyből; „nyilvánvalóan nonszensznek” nevezte azt a felvetést, miszerint a vitatott nyelvtörvényt azért fogadták volna el Kijevben, mert Oroszország megtámadta Ukrajnát

AZ UKRÁN REAKCIÓ MEGÉRTÉSÉNEK ESZKÖZTÁRA – A STRATÉGIAI KOMMUNIKÁCIÓ

Meglátásom szerint az ukrán nyilatkozatokat stratégiai kommunikációként szükséges értelmezni, és ennek keretében kell azokat vizsgálni. Nagyon általánosan fogalmazva a stratégiai kommunikáció lényegében a jelentés/üzenet megosztása – azaz kommunikáció – a nemzeti célok támogatása érdekében, vagyis stratégiaileg („[strategic communication](#) essentially means sharing meaning (i.e., communicating) in support of national objectives (i.e., strategically). A nemzetközi kapcsolatokban a főbb szereplők a stratégiai kommunikáció terén állami intézmények, katonai és civil szervezetek egyaránt. A stratégiai kommunikáció

[közvetíti](#) a „narratívákat”. Az utóbbiak lényege, hogy befolyásolnak másokat: „úgy tervezik vagy ápolják azokat, hogy strukturálják mások válaszait a fejleményekre” („are designed or nurtured with the intention of structuring the responses of others to developing events”). A „stratégiai szinten alkalmazott narratívák, a [politikai szereplők eszközei](#), hogy közös jelentést építsenek fel a nemzetközi politika múltjának, jelenének és jövőjének tekintetében, azzal a céllal, hogy befolyásolják a hazai és a nemzetközi szereplők viselkedését” (Conducted at the strategic level, narratives are ‘a means for political actors to construct a shared meaning of the past, present, and future of international politics to shape the behaviour of domestic and international actors’). A [szakirodalom](#) megkülönbözteti a probléma narratívákat (issue narrative), az identitás narratívákat (identity narratives) és a rendszer narratívákat (system narratives). Ahogyan egy japán kutató [fogalmaz](#): „A stratégiai narratíva fő funkciója, hogy elérje a szélesebb közönség együttérzését és támogatását. Tehát fel lehet használni a potenciális támogatók meggyőzésére, valamint az ellenfelek/versenytársak elrettentésére...” (One of the key expected function of a strategic narrative is to attract understanding and support from a broader audience. It might be used to convince potential supporters, or to deter adversaries...). Egy másik szerző [szerint](#): „A stratégiai kommunikáció célja, hogy aláássa és delegitimizálja a versenytársat/ellenfelet, egyben támogatást és legitimitációt szerezve a helyi lakosságtól, a hazai választóktól, a nemzetközi közvéleménytől és minden más (releváns) célcsoporttól. (Stratcom is aimed at undermining and delegitimizing the opponent, gaining support and legitimacy from the local population, from the electorate at home, the international public and all other (relevant) target groups.)”. A szerző szerint a stratégiai narratívák szándékosan a már meglévő nézetekre, narratívákra épülnek, azokat erősítik meg; lehetővé teszik az ügyek/problémák megfelelő keretezését (framing) és válaszok ajánlását, sugalmazását; hatékonyságuk érdekében, rezonálniuk kell a célközönség értékeivel, érdekeivel és előítéleteivel. Magunk részéről hozzátehetjük, hogy a stratégiai narratíva mint minden narratíva, nem a teljes valóságot mutatja be, hanem szelektál azon tények között, amelyek rendelkezésre állnak, és ténylegesen csupán a narratívát erősítő tényekre hivatkozik, míg a további releváns tényeket elfedi/elhallgatja.

Tehát a stratégiai kommunikáció, más kommunikációs formákkal szemben, politikailag meghatározott, az adott állam stratégiáját és politikáját kell szolgálja, vagyis a kommunikáció olyan alkalmazása, amelynek célja mások szándékos befolyásolása.

AZ UKRÁN KORMÁNYZATI REAKCIÓ MINT STRATÉGIAI KOMMUNIKÁCIÓ

Az ukrán stratégiai kommunikáció több résznarratívából építkezik. Megtaláljuk köztük a probléma narratívákat (*issue narrative*), az identitás narratívákat (*identity narratives*) és a rendszer narratívákat (*system narratives*) is. A probléma narratíva bemutatja az ügy ukrán olvasatát: a magyar–orosz gázszereződés aláírása politikailag motivált, orosz érdekeket kiszolgáló döntés (lásd pl.: 2, 3, 4. számú üzenetek). Az identitás narratíva bemutatja a szereplőket: Oroszország ellen harcoló Ukrajna, Ukrajnát gáztranzit terén is támadó Oroszország és saját érdekeket felismerni nem képes, Oroszországgal együttműködő Magyarország (lásd pl.: 2, 3, 4, 9, 11. számú üzenetek). A rendszer narratíva pedig bemutatja, hogy az ügy hogyan értelmezhető a nemzetközi rendszeren belül: eszerint a döntés és így Magyarország is veszélyezteti az európai energiabiztonságot, potenciálisan sérti az európai energetikai szabályozást, támogatja Oroszország nemzetközi törekvéseit, károsítja a magyar–ukrán jószomszédi viszonyt (lásd pl.: 3, 5, 7, 8, 9, 11. számú üzenetek). Az átfogó narratíva szerint Ukrajnát, mely Oroszország ellen védekezik és védi Európát, hátba támadta Magyarország. A narratíva a már létező és széles körben alkalmazott narratívákra épít, amelyek kapcsolódnak az ukrán–orosz konfliktushoz, a nyugat-oroszági konfliktushoz, az ukrán–magyar feszültségekhez, a magyar–orosz együttműködéshez stb. Ennél fontosabb, hogy az így felépített új narratíva hatékonysága azon múlik, hogy az mennyire rezonál a célközönség értékeivel, érdekeivel és előítéleteivel, például: a Nyugat közös fellépése Oroszország ellen mint érdek; a feltételezett magyar revansizmus és ennek megfelelő ukránellenesség mint előítélet stb.

Az így felépített stratégiai narratíva célja egyértelmű: 1) az ügy közös, nemzetközileg elfogadott olvasatát kívánja így megteremteni, és egyben elérni a szélesebb közönség együttérzését és támogatását, növelni saját legitimitását nemzetközi és hazai szinten, 2) ezzel párhuzamosan befolyásolni szeretné a nemzetközi, azon belül magyar és természetesen ukrán szereplők reakcióját, későbbi döntéseit, viselkedését az ügy kapcsán, sugalmazni azokat (pl.: EB-vizsgálat), 3) továbbá aláásni, delegitimálni az ellenfeleket, ebben az esetben Oroszországot és Magyarországot.

Az így felépített stratégiai narratívát azonban könnyű felismerni, hiszen az üggyhöz kapcsolódó tények egész sorát kell figyelmen kívül hagyni és/vagy elhallgatni, más esetekben pontatlanul, elnagyoltan tálalni, hogy a kívánt leegyszerűsítő értelmezést létrehozzák. A következőkben térjünk ki azokra a tényekre és pontosításokra, amelyek effektíve cáfolják a fent vázolt narratívát.

A PROBLÉMA NARRATÍVA

Ukrajna meglepettségének és csalódottságának nincs alapja, tekintve, hogy 1) az ukrán gáztranzit-útvonalat mellőző alternatív útvonalak építése egy évtizede a nemzetközi nyilvánosság előtt zajlik, 2) a új magyar–oroszl hosszú távú gázszereződéshez kapcsolódó tárgyalásokról a magyar külügy minden esetben beszámolt (természetesen nem a tárgyalás részleteiről, hanem a tárgyalások tényéről, időbeli szakaszairól), valamint 3) az ukrán gáztranzit-útvonal elhagyását eddig számos ország meglépte. A vonatkozó tények:

- az Északi Áramlat 1, [Északi Áramlat 2](#) és a Török Áramlat gázvezetékek terveiről és megvalósulásáról évek óta beszél a nemzetközi közösség, beleértve a szakértői diskurzust is, vagyis ezek átadásáig Ukrajna felkészülhetett volna vészforgatókönyvekkel, amelyek ellensúlyozzák a potenciális veszteségeket energetikai, gazdasági és akár biztonsági dimenzióban;
- az ukrán nemzeti érdekek szempontjából az Északi Áramlat vezeték egyenolyan tényleges kihívást jelentenek, mint a Török Áramlat, mégis az ukrán politika az utóbbinak kevés figyelmet szentelt, sőt egyes ukrán politikusok [szerint](#) az utóbbi veszélyesebb, Ukrajna mégis visszafogott volt ebben az ügyben. (A Török Áramlat azért veszélyesebb, mert döntően meghatározza a Balkán gázellátását, holott a régió legtöbb országát korábban az ukrán gáztranzit biztosította. Ugyanakkor az ukrán visszafogottság ebben az ügyben azzal magyarázható, hogy Ukrajna számára meghatározó jelentőségű az [ukrán–török együttműködés](#) gazdasági és főleg védelmi-biztonsági területen.)
- legutóbb 2021. szeptember 1-jén [jelentette be](#) a magyar–oroszl megállapodás létrejöttét a magyar külügy, vagyis az aláírás előtt közel egy hónappal
- ahogyan a bevezetőben is szerepelt, az elmúlt években folyamatosan hagyták el az ukrán gáztranzit-útvonalat a korábban ettől függő országok, talán egyik első ilyen eset Csehország, amely 2013-ig az ukrán gáztranzittól függött, ezt követően átváltott az Északi Áramlat 1 útvonalra. Ennél frissebb fejlemény, hogy 2021 márciusa óta, a [Török Áramlatnak köszönhetően](#) Bulgária, Románia, Görögország, Észak-Macedónia és Szerbia új irányból kapja a gázt, ahogy maga Törökország is 2020 januárja óta (ezek közül mindegyik az ukrán gáztranzittól függött korábban, kivéve Törökországot, amely a szükségletei csak egy részét látta el az ukrán gáztranzit révén; mindenesetre ez is nagyobb volumenű veszteség, mint a Magyarország kiesése, ugyanis 2019-ben a Bulgária, Görögország, Észak-Macedónia és Törökország felé irányuló ukrán tranzit összesen 9,2 milliárd köbméter gázt jelentett)

A RENDSZER NARRATÍVA

A magyar–orosz gázmegállapodás nem befolyásolja érdemben az európai energiabiztonságot, nem veszélyezteteti érdemben az ukrán gáztranzit sorsát általában és a kapcsolódó ukrán állami bevételeket sem, mivel a hazai gázszükséglet és így az orosz import a teljes európai gázpiacon belül, sőt az ukrán gáztranziton belül is csak kisebb részt jelent. A vonatkozó tények:

- az Európai Unióba irányuló orosz gázszállítások elérik a nagyjából 180-190 milliárd köbmétert ([például](#) 2019-ben az EU összesen 482 milliárd köbméter gázt használt fel, amelynek 39%-át orosz féltől vásárolta), ebből az ukrán gáztranzitra átlagosan körülbelül 50-52 milliárd köbméter jut, amelyből Magyarország átlagosan körülbelül 6,6-7 milliárd köbmétert vásárolt az ukrán gáztranzit révén, vagyis az EU importjának 1,5%-át, az ukrán gáztranzitnak pedig a 13%-át
- mivel az ukrán gáztranzitból származó bevételek átlagosan 3 milliárd dollárt jelentenek, a magyar megrendelésekből származó bevétel éves szinten körülbelül 200-350 millió dollárt érhet el
- elméletben, ha csupán Magyarország tér át egy másik szállítási útvonalra, akkor Ukrajna még mindig 40-45 milliárd köbméter gáztranzitot bonyolíthat le; persze a valóságban láttuk, hogy eddig számos ország Magyarországhoz hasonlóan járt el, vagyis másik szállítási útvonalat választott, viszont ezekre az ukrán kormányzat nem reagált ugyanolyan módon, mint jelen esetben

Az ukrán gáztranzit sorsát nem a regionális szereplők (kis és közepes méretű szomszédos államok – köztük Magyarország) döntötték el, hanem a nagyhatalmak és a regionális hatalmak közötti megállapodások. A vonatkozó tények:

- 2016-os államközi megállapodás értelmében, az orosz–török megállapodás alapján jött létre a Török Áramlat gázvezeték (a balkáni államok ezt részben a meglévő, részben az új gázinfrastruktúra révén használják diverzifikációs céllal)
- 2015-ös megállapodás értelmében az Északi Áramlat 2 gázvezeték az orosz Gazprom és annak európai partnerei (a holland–angol *Royal Dutch Shell*, a német *E.ON*, az osztrák *OMV*, a francia *Engie*, illetve a német *Uniper* és *Wintershall Dea*) által jött létre, (ennek használatát számos nyugat-európai ország tervezi részben a meglévő, részben az új gázinfrastruktúra révén)
- Az Északi Áramlat 2 elleni fellépést pedig rendezte a német–amerikai [megállapodás](#) 2021. július 21-i keltezéssel, amely nagyon [általánosan](#) kitér arra is, hogy az ukrán gáztranzit elvesztését miképpen tervezik az országok [kárpótolni](#) (az USA külön [kérte](#) az ukrán partnereket, hogy ne reagáljanak a megállapodásra)

Ukrajna ugyan kifejezte fenntartásait az Egyesült Államok és Németország felé az Északi Áramlat 2 kapcsán, de ezt – összehasonlítva a jelen esettel – nagyon visszafogottan tette. Törökország irányában ezzel szemben szinte semmilyen fenntartást nem fogalmazott meg. Ugyanez igaz a további regionális kis és közepes államok vonatkozásában is, amelyek esetén – Magyarországot leszámítva – ugyancsak nem fogalmazott meg kritikát, vagy azokat nem kommunikálta erőteljesen a nemzetközi közösség felé. Mindezekkel szemben, érthető módon, Oroszország irányában az ukrán fél nagyon erőteljesen kommunikálta a fenntartásait.

Fontos kiemelni, hogy az ukrán külpolitika egyik [szembetűnő sajátossága](#), hogy alábecsüli és nem kellően tudatosan kezeli a szomszédságpolitikát, miközben a fő hangsúlyt a nagyhatalmi és regionális hatalmi szereplőkkel való kapcsolatokra helyezi, itt érdemes kiemelni a G7-országokat, Törökországot stb. A szomszédok tekintetében azt látjuk, hogy Ukrajnának nemcsak Magyarországgal, hanem szinte mindegyik szomszédos országgal vannak konfliktusai, feszültségei, vitái. A nézeteltérések megszorodtak Bulgáriával a [Bolhrad régió kapcsán](#), Romániával [Bukovina kapcsán](#), [Lengyelországgal](#) és Izraellel a [történelmi felelősségvállalás kapcsán](#), miközben a Moldovával fennálló [feszültségeket](#) a jelenlegi kormányzatok jó viszonya sem tudja elhárítani, és részben ugyanez igaz a Grúziával való [kapcsolatra](#) is. (Az Oroszországgal és újabban Belarusszal kiéleződő feszültségeket itt nem részletezzük, mert azok jól láthatóak a nemzetközi kommunikációban, míg a többi szomszédos országokkal fennálló feszültségek kevesebbet szerepelnek a nemzetközi médiában, és inkább csak az érintett országok sajtójában jelennek meg.) Viszonylag kiegyensúlyozott egyébként a [kapcsolat](#) Ukrajna és Szlovákia között. Az említett külpolitikai sajátosság nemcsak abból a szempontból tűnhet hibásnak, hogy például gazdasági téren mégis a szomszédos Lengyelország és Magyarország a legjobb partnerek Ukrajna számára (a külkereskedelem és a befektetések terén), hanem azért is, mert ahogy látjuk, az ukrán gáztranzit sorsát lényegében az említett nagyhatalmak és regionális hatalmak döntötték el.

Nem zárható ki, hogy a fent vázolt prioritások mentén kell értelmezni azt, hogy Ukrajna az Európai Bizottsághoz és a nemzetközi közvéleményhez, hangsúlyosan Németországhoz és az Egyesült Államokhoz fordul a jelenlegi vita kapcsán. 2021 júliusában megjelent egy interjú az ukrán gáztranzitért felelős állami vállalat (Gas TSO, Gas Transmission System Operator of Ukraine) vezetőjével, aki azt [állította](#), hogy az ukrán hatóságok több nemzetközi fórumon támadták meg először a szerb gáztranzitért felelős intézményt, majd a szerb–magyar interkonnektort, amely kapcsán az amerikai fél is szankciókat helyezett kilátásba, ami különösen érdekes a fentebb hivatkozott megállapodások fényében. Amennyiben ezen információk megfelelnek a valóságnak, akkor nem meglepő, hogy az interkonnektor üzembehelyezése kapcsán mind a szerb, mind a magyar fél kiemelten [foglalkozott](#) a nemzeti szuverenitás és a nemzeti energiabiztonság kérdésével. Mindenesetre látható, hogy a „hátba támadás” narratívája nemcsak

azért nem állja meg a helyét, mert minden érintett a lehetősége szerint transzparenssé járt el, hanem azért is, mert a valóban releváns döntéseket már korábban meghozták az említett nagy- és regionális hatalmak.

Annak ellenére, hogy az ukrán gáztranzit megkerülésének témája már egy évtizede napirenden van (legalább az Északi Áramlat 1 átadása óta), a vonatkozó ukrán politika láthatólag még mindig nincs felkészülve az új helyzetre – az eddigiekben döntően ezen veszély elhárítására összpontosított és nem vészfordítókönyvek implementálására –, és reaktív politikát folytat. Például a magyar–oroszmegállapodás szeptember eleji bejelentését követően néhány nappal állt elő azzal az [ötlettel](#) a Naftogaz, hogy az európai cégekkel az ukrán tranzitról közvetlenül állapodjanak meg, így potenciálisan arra kényszerítve a Gazprom-ot, hogy a 2024 utáni időszakra is megkösse a megállapodást az ukrán gáztranzitról, amelyre eddig egyetlen európai vállalat sem válaszolt. Itt érdemes megemlíteni azt a jelentős akadályt, amely valószínűleg a magyar–oroszmegállapodásokat is befolyásolta, nevezetesen azt, hogy míg a jelenlegi orosz–ukrán [gáztranzit-megállapodás](#) időtartama 2024-ig terjed, vagyis további 3 évre, addig bizonyos hosszú távú megállapodások (pl.: magyar esetben 15 év) jóval túlmutatnak azon, így felvetik a kérdést, hogy hogyan teljesíthetők ezek a szerződéssel nem biztosított gáztranzittal (itt érdemes visszagondolni a 2006-os és 2009-es orosz–ukrán gáztranzitkrízisekre is).

Érdemes továbbá megemlíteni, hogy több nemzetközi példa is mutatja, hogy az olyan viták, mint a jelenlegi ukrán–magyar vita, általában mérsékeltebb reakciót váltanak ki. Például az Egyesült Államok egyoldalúan megszüntette az amerikai–kanadai Keystone XL [olajvezeték projektet](#), amely Kanada gazdasága számára súlyos csapás, arról nem is beszélve, hogy ez a már befektetett 1,5 milliárd dollár elvesztését jelenti, éves szinten több milliárd dollár tranzitbevétel kiesését, potenciálisan 2800 munkahely megszűnését stb. Ennek ellenére a kanadai kormányzat eléggé visszafogottan reagált az amerikai döntésre. Magát a projektet egyébként döntő mértékben környezetvédelmi és klímavédelmi megfontolások miatt szüntette meg az amerikai fél. Az ukrán gáztranzit kapcsán is egyre hangsúlyosabbak a környezetvédelmi és klímavédelmi [megfontolások](#), és például az említett amerikai–német megállapodás az ukrán energetika zöldítésével számol a következő időszakban.

Amikor az ukrán stratégiai narratíva a magyar döntés politikai motiváltságáról vagy Moszkva érdekeinek kiszolgáltatásáról beszél, akkor érdemes átgondolni az alábbiakat: 1) hasonló hosszú távú szerződéseket az EU több országa is [kötött](#) és köt majd a jövőben Oroszországgal, 2) az orosz gázszállítások az Európai Unióba növekednek, és ez a [trend](#) megőrződik a következő egy-két évtizedben bizonyosan (részben a zöld gazdaság kiépítése miatt is), 3) a jelenlegi energetikai-gázpiaci krízis rámutatott arra, hogy az energetikai biztonságot preferáló országok számára a közép- és hosszú távú szerződéskötés továbbra is [prioritás](#), 4) az ukrán gáztranzit biztonsága és költséghatékonysága nem nyilvánvaló több okból sem. Itt nemcsak a korábbi 2006-os és 2009-es gáztranzitkrízisekre kell gondolnunk, hanem arra is, hogy az orosz és az ukrán fél egyaránt politikai célok elérésében is hasznosíthatja a gáztranzitot, emellett a két fél közötti megállapodás nem garantált (bár az orosz

fél a piaci igények alapján és a piaci feltételek mentén [nyitott](#) a 2024 utáni további együttműködésre annál is inkább, mert az európai piac növekedésével [számol](#) a következő időszakban), továbbá az [előregedő](#) ukrán gáztranzit-infrastruktúra is számos kérdést vet fel.

AZ IDENTITÁS NARRATÍVA

Amikor az ukrán stratégiai narratíva Magyarországot a saját érdekeit felismerni nem képes, Oroszországgal együttműködő és a magyar–ukrán kapcsolatok leépítésében érdekelt országgént mutatja be, akkor érdemes átgondolni a korábban bemutatott tények mindegyikét, ugyanis azok egyben ezen meghatározásnak is cáfolatai (nem is beszélve arról, hogy a probléma, az identitás és a rendszer narratívák egymásra épülnek és egymást táplálják). Például a fenti tények fényében láthatóvá válik, hogy több európai ország döntött egy másik gáztranzitútvonal mellett számos objektív ok miatt, továbbá számos európai ország Magyarországhoz hasonlóan együttműködik Oroszországgal a gázpiacon. A magyar–ukrán kapcsolatok leépítésére vonatkozó állítás jól mutatja, hogy a két fél pontosan ellentétesen értelmezi a helyzetet: vagyis a magyar fél szerint az ukrán fél tesz lépéseket a kétoldalú kapcsolatok leépítésére, és a folyamatot az ukrán fél indította el; az ukrán fél szerint viszont mindez a magyar félre igaz. A felelőskeresés egyébként diplomáciai szempontból zsákutcát jelent. Ukrajna önképével kapcsolatosan azt érdemes kiemelni, hogy az euroatlanti szövetség minden állama, így Magyarország is, együttérez Ukrajnával a 2014 után kialakult helyzet miatt, és törekszik arra, hogy Ukrajna segítségére legyen (minden állam erőforrásai szerint), ugyanakkor egyik állam sem tartozik azzal, hogy feladja a nemzeti érdekeit és/vagy háttérbe szorítsa a saját fejlődését, ezt tükrözik a fent bemutatott államok vonatkozó külpolitikai döntései (lásd Egyesült Államok, Németország, Törökország).

KÖVETKEZTETÉSEK

Összességében láthatjuk, hogy a magyar–ukrán gázvita tényleges kontextusa és körülményei, tényei jelentősen eltérnek az ukrán stratégiai kommunikáció által felépített narratívától. Mégis számos hazai és nemzetközi tudósítás és elemzés elfogadta azt különösebb kritikai vizsgálat nélkül, és ennek megfelelő érvelésre rendezkedett be (pl.: miért haragszik Ukrajna? miben hibázott Magyarország? stb.), ami az ukrán stratégiai kommunikáció hatékonyságát mutatja. Ez azért is meglepő, mert a nemzetközi [kutatás](#) szerint a média esetében ugyan hatásos a stratégiai kommunikáció, de csak mérsékelten, hiszen a média általában törekszik a szélesebb körű tényfeltárára. Az említett stratégiai kommunikációval szemben tehát érdemes az adott kérdéskör/ügy lehető legteljesebb feltárását és elemzését elvégezni.

Felmerül azonban az a kérdés is, hogy az ukrán fél miért épp Magyarország esetében tartotta érdemesnek kiélezni a vitát, hiszen láttuk, hogy számos ország esetében inkább a visszafogottságot választotta. A Magyarországgal szembeni fellépés mögött a következő logikát feltételezhetjük: ugyan számos szomszédos országgal vannak konfliktusai, de a magyar–ukrán konfliktus kiélezettebb; a vita és a kapcsolódó ukrán narratíva egyszerre szolgálja a belpolitikai (a gáztranzit elvesztése külső ellenfelek felelőssége) és a külpolitikai (Ukrajna alkupozícióját növelni, Magyarországét csökkenteni igyekeznek), ezen belül kétoldalú (veszteség elkönyvelése a későbbi alkupozíció javítása érdekében) célokat is. Ugyanakkor a valóságot, vagyis a gáztranzit sorsát mindegyik említett ország ténylegesen befolyásolja, vagyis a gáztranzit megőrzése érdekében valamennyi érintett országgal egyezségekre kell jutnia Ukrajnának. Tehát a magyar–ukrán gázvita nem segíti Ukrajna gáztranzittal kapcsolatos valós kihívásainak leküzdését.